

Organická chemie

29. Deriváty kyseliny uhličitě

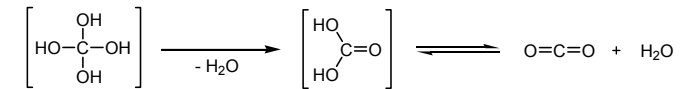

Ing. Pavel Bobál, CSc.

Ústav chemických léčiv, Farmaceutická fakulta VFU,
Palackého tř. 1946/1, 642 12 Brno

Úvod

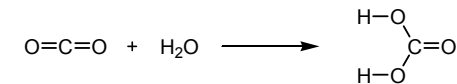
- Deriváty "anorganické" kyseliny uhličitě
 - atom uhlíku funkční skupiny v oxidačním stupni IV
 - nesou na atomu uhlíku více jak jednu hydroxylovou skupinu
 - neexistují v čistém stavu

kyselina orthouhličitá

kyselina uhličitá

- hydrataci oxidu uhličitěho

2

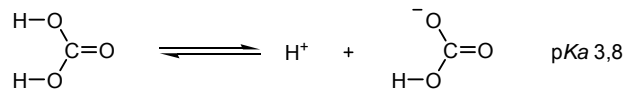
29. Deriváty kyseliny uhličitě

Organická chemie

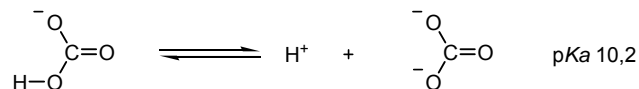

Úvod

- disociaci do prvního stupně - hydrogenuhličitánový (bikarbonátový) anion

- disociaci do druhého stupně - anion uhličitánový

3

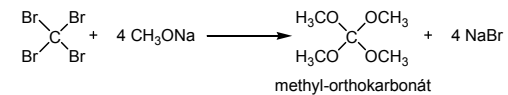
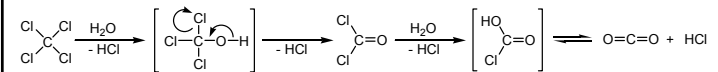
29. Deriváty kyseliny uhličitě

Organická chemie

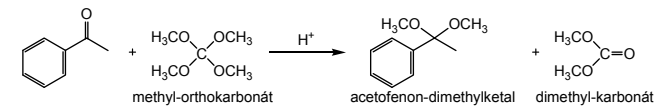

Deriváty kyseliny orthouhličitě

- halogenidy orthouhličitě kyseliny

- použití - chránění karbonylových sloučenin

4

29. Deriváty kyseliny uhličitě

Organická chemie

Deriváty kyseliny uhličité

- kyselina uhličitá - považována za nejjednodušší dikarboxylovou kyselinu
 - náhradou jedné hydroxylové skupiny jinými heteroatomy nebo skupinou atomů – monofunkční deriváty kyseliny uhličité

$\left[\begin{array}{c} \text{HO} \\ | \\ \text{C}=\text{O} \\ | \\ \text{Cl} \end{array} \right] \longrightarrow \text{CO}_2 + \text{HCl}$

chlormravenčí kyselina

$\left[\begin{array}{c} \text{HO} \\ | \\ \text{C}=\text{O} \\ | \\ \text{H}_3\text{CH}_2\text{CO} \end{array} \right] \longrightarrow \text{CO}_2 + \text{CH}_3\text{CH}_2\text{OH}$

ethyl-hydrogen-karbonát

$\left[\begin{array}{c} \text{HO} \\ | \\ \text{C}=\text{O} \\ | \\ \text{H}_2\text{N} \end{array} \right] \longrightarrow \text{CO}_2 + \text{NH}_3$

karbamová kyselina

5

29. Deriváty kyseliny uhličité

Organická chemie

Deriváty kyseliny uhličité

- pouze náhradou obou hydroxylových skupin v molekule kyseliny uhličité se získávají stálé funkční deriváty

Přehled:

$\left[\begin{array}{c} \text{HO} \\ | \\ \text{C}=\text{O} \\ | \\ \text{HO} \end{array} \right]$

uhličitá kyselina

$\left[\begin{array}{c} \text{HO} \\ | \\ \text{C}=\text{O} \\ | \\ \text{Cl} \end{array} \right]$

chlormravenčí kyselina

$\left[\begin{array}{c} \text{HO} \\ | \\ \text{C}=\text{O} \\ | \\ \text{H}_2\text{N} \end{array} \right]$

karbamová kyselina

$\begin{array}{c} \text{Cl} \\ | \\ \text{C}=\text{O} \\ | \\ \text{Cl} \end{array}$

fosgen

$\begin{array}{c} \text{H}_3\text{CH}_2\text{CO} \\ | \\ \text{C}=\text{O} \\ | \\ \text{Cl} \end{array}$

ethyl-chlorformiát
chlormravenčan ethylatý

$\begin{array}{c} \text{H}_2\text{N} \\ | \\ \text{C}=\text{O} \\ | \\ \text{H}_2\text{N} \end{array}$

močovina

$\begin{array}{c} \text{H}_2\text{N} \\ | \\ \text{C}=\text{S} \\ | \\ \text{H}_2\text{N} \end{array}$

thiomočovina

6

29. Deriváty kyseliny uhličité

Organická chemie

Deriváty kyseliny uhličité

Přehled:

$\begin{array}{c} \text{H}_2\text{N} \\ | \\ \text{C}=\text{O} \\ | \\ \text{Cl} \end{array}$

karbamoylchlorid

$\begin{array}{c} \text{H}_3\text{CH}_2\text{CO} \\ | \\ \text{C}=\text{O} \\ | \\ \text{H}_2\text{N} \end{array}$

ethyl-karbamát
urethan

$\begin{array}{c} \text{H}_2\text{N} \\ | \\ \text{C}=\text{O} \\ | \\ \text{H}_2\text{N}-\text{NH} \end{array}$

hydrazid kyseliny karbamové
semikarbazid

$\begin{array}{c} \text{H}_2\text{N} \\ | \\ \text{C}=\text{NH} \\ | \\ \text{H}_2\text{N} \end{array}$

diamid-imid kyseliny uhličité
guanidin

$\text{H}_2\text{N}-\text{C}\equiv\text{N}$

nitril kyseliny karbamové
kvanamid

$\text{Cl}-\text{C}\equiv\text{N}$

chlorkyan

$\text{HO}-\text{C}\equiv\text{N}$

kyselina kyanatá

$\text{HN}=\text{C}=\text{O}$

kyselina isokyanatá

$\begin{array}{c} \text{H}_2\text{N} \\ | \\ \text{C}=\text{S} \\ | \\ \text{H}_2\text{N}-\text{NH} \end{array}$

hydrazid kyseliny thiokarbamové
thiosemikarbazid

$\left[\text{HN}=\text{C}=\text{NH} \right]$

diimid kyseliny uhličité
karbodiimid

$\text{HS}-\text{C}\equiv\text{N}$

kyselina thiokyanatá

$\text{HN}=\text{C}=\text{S}$

kyselina isothiokyanatá

7

29. Deriváty kyseliny uhličité

Organická chemie

Deriváty kyseliny uhličité

Přehled:

$\begin{array}{c} \text{OH} \\ \\ \text{HO}-\text{C}-\text{OH} \\ \\ \text{OH} \end{array}$ <p>kyselina orthouhličitá</p>	$\begin{array}{c} \text{Cl} \\ \\ \text{O}=\text{C} \\ \\ \text{Cl} \end{array}$ <p>fosgen</p>	$\left[\begin{array}{c} \text{OH} \\ \\ \text{O}=\text{C} \\ \\ \text{OH} \end{array} \right]$ <p>kyselina uhličitá</p>	$\begin{array}{c} \text{NH}_2 \\ \\ \text{O}=\text{C} \\ \\ \text{NHNH}_2 \end{array}$ <p>semikarbazid</p>	$\text{Cl}-\text{C}\equiv\text{N}$ <p>chlorkyan</p>	$\left[\text{HN}=\text{C}=\text{NH} \right]$ <p>karbodiimid</p>
$\begin{array}{c} \text{Br} \\ \\ \text{Br}-\text{C}-\text{Br} \\ \\ \text{Br} \end{array}$ <p>tetrabrommethan</p>	$\left[\begin{array}{c} \text{Cl} \\ \\ \text{O}=\text{C} \\ \\ \text{OH} \end{array} \right]$ <p>kyselina chlormravenčí</p>	$\left[\begin{array}{c} \text{OH} \\ \\ \text{O}=\text{C} \\ \\ \text{NH}_2 \end{array} \right]$ <p>kyselina karbamová</p>	$\begin{array}{c} \text{Cl} \\ \\ \text{S}=\text{C} \\ \\ \text{Cl} \end{array}$ <p>thiofosgen</p>	$\text{H}_2\text{N}-\text{C}\equiv\text{N}$ <p>kvanamid</p>	$\text{RN}=\text{C}=\text{NR}$ <p>dialkyl-karbodiimid</p>
$\begin{array}{c} \text{Cl} \\ \\ \text{Cl}-\text{C}-\text{Cl} \\ \\ \text{Cl} \end{array}$ <p>tetrachlormethan</p>	$\begin{array}{c} \text{Cl} \\ \\ \text{O}=\text{C} \\ \\ \text{OR} \end{array}$ <p>alkyl-chlorformiát</p>	$\begin{array}{c} \text{OR} \\ \\ \text{O}=\text{C} \\ \\ \text{NH}_2 \end{array}$ <p>alkyl-karbamát (urethan)</p>	$\begin{array}{c} \text{NH}_2 \\ \\ \text{S}=\text{C} \\ \\ \text{NH}_2 \end{array}$ <p>thiomočovina</p>	$\text{HO}-\text{C}\equiv\text{N}$ <p>kyselina kyanatá</p>	$\text{HN}=\text{C}=\text{O}$ <p>kyselina isokyanatá</p>
$\begin{array}{c} \text{OR} \\ \\ \text{RO}-\text{C}-\text{OR} \\ \\ \text{OR} \end{array}$ <p>alkyl-karbonát</p>	$\begin{array}{c} \text{Cl} \\ \\ \text{O}=\text{C} \\ \\ \text{NH}_2 \end{array}$ <p>karbamoylchlorid</p>	$\begin{array}{c} \text{NH}_2 \\ \\ \text{O}=\text{C} \\ \\ \text{NH}_2 \end{array}$ <p>močovina</p>	$\begin{array}{c} \text{NH}_2 \\ \\ \text{S}=\text{C} \\ \\ \text{NHNH}_2 \end{array}$ <p>thiosemikarbazid</p>	$\text{HS}-\text{C}\equiv\text{N}$ <p>kyselina thiokyanatá</p>	$\text{HN}=\text{C}=\text{S}$ <p>kyselina isothiokyanatá</p>

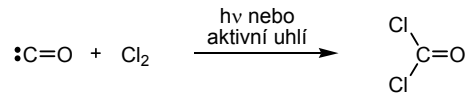
8

29. Deriváty kyseliny uhličité

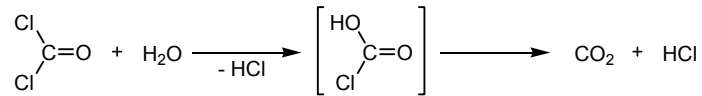
Organická chemie

Deriváty kyseliny uhličité - fosgen

- nejdostupnějším derivátem kyseliny uhličité je **fosgen**

- **toxicita**

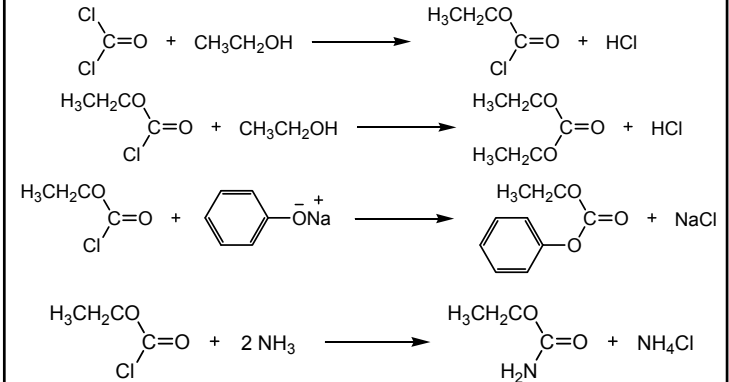
9

29. Deriváty kyseliny uhličité
Organická chemie

Deriváty kyseliny uhličité - fosgen

- nukleofilní acylová substituce

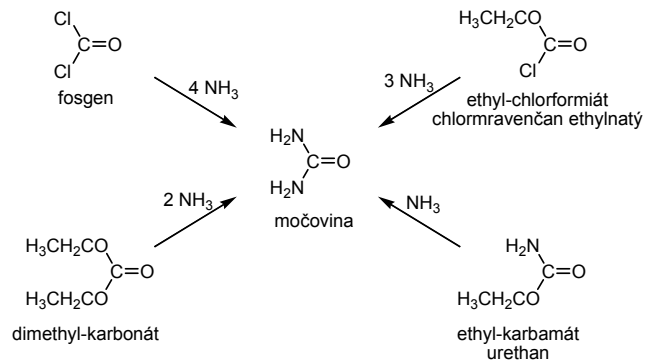
10

29. Deriváty kyseliny uhličité
Organická chemie

Deriváty kyseliny uhličité - fosgen

- nukleofilní acylová substituce

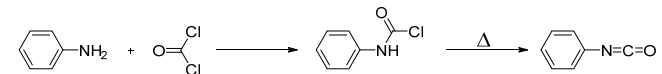
11

29. Deriváty kyseliny uhličité
Organická chemie

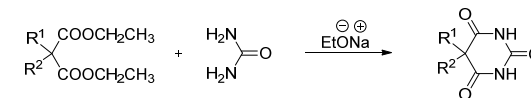

Deriváty kyseliny uhličité - fosgen

- reakce s primárním aminem

- **močovina** - diamid kyseliny uhličité - bazičtější než amidy karboxylových kyselin, ale méně bazičná než aminy,
- podléhá alkylní acylaci na kyslíku a vytváří alkyloiso-močoviny,
- alkylní acylace na dusíku - s alkylamoniem hydrochloridy,
- podléhá Hofmannovu odbourávání za vzniku hydrazinu,
- možnost acylace - vznik ureidů,
- diacylace močoviny - deriváty kyseliny barbiturové.

12

29. Deriváty kyseliny uhličité
Organická chemie

Deriváty kyseliny uhličité - heterokumuleny

Heterokumuleny

$\text{O}=\text{C}=\text{O}$	$\text{O}=\text{C}=\text{S}$	$\text{S}=\text{C}=\text{S}$
oxid uhličitý	karbonylsulfid	sírouhlík
$\text{H}-\text{N}=\text{C}=\text{O}$	$\text{R}-\text{N}=\text{C}=\text{O}$	$\text{Ar}-\text{N}=\text{C}=\text{O}$
kyselina isokyanatá	alkylisokyanáty	arylisokyanáty
$\text{H}-\text{N}=\text{C}=\text{S}$	$\text{R}-\text{N}=\text{C}=\text{S}$	$\text{Ar}-\text{N}=\text{C}=\text{S}$
kyselina isothiokyanatá	alkylisothiokyanáty	arylisothiokyanáty
$\text{R}-\text{N}=\text{C}=\text{N}-\text{R}$	$\text{Ar}-\text{N}=\text{C}=\text{N}-\text{Ar}$	
dialkylkarbodiimidy	diarylkarbodiimidy	

13

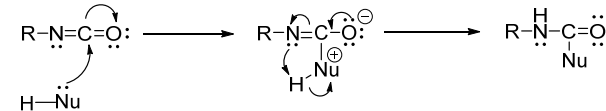
29. Deriváty kyseliny uhličité
Organická chemie

Deriváty kyseliny uhličité - heterokumuleny

Heterokumuleny

- Alkyl- a arylisokyanáty - reakce aminů s fosgenem,
- taky při odbourávání amidů (Hofmannovo), acylazidů (Curtiovo) nebo hydroxamových kyselin (Lossenovo),
- s vodou reagují za vzniku nestabilních derivátů kyseliny karbamové, které se dále rozkládají na amin a oxid uhličitý,
- vzniklý amin může reagovat se zbytkem isokyanátu a produktem bude disubstituovaná močovina,
- adice alkoholů - tvorba karbamátů (urethanů),
- obdobné reakce poskytují i sírné analogy isokyanátů,
- fenylisothiokyanát se využívá při stanovení primární struktury peptidů (Edmanovo odbourávání),
- reakce isokyanátu s nukleofilem

14

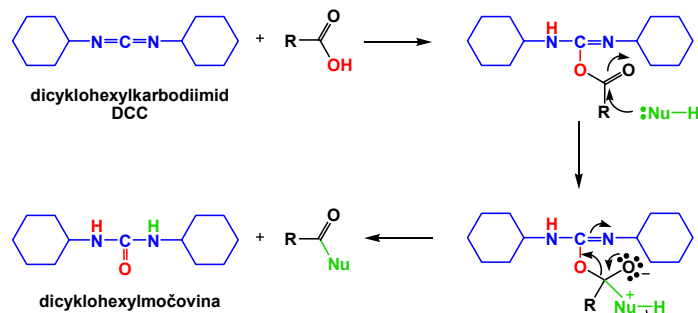
29. Deriváty kyseliny uhličité
Organická chemie

Deriváty kyseliny uhličité - heterokumuleny

Heterokumuleny

- karbodiimidy
- kondensační reakce - DCC - mechanismus

15

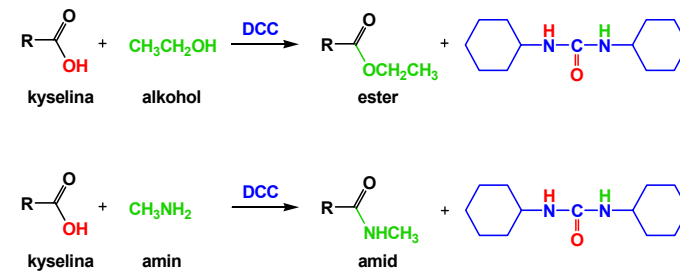
29. Deriváty kyseliny uhličité
Organická chemie

Deriváty kyseliny uhličité - heterokumuleny

Heterokumuleny

- kondensační reakce - DCC

16

29. Deriváty kyseliny uhličité
Organická chemie

